

СВЕДЕНИЯТА ЗА СТРОЕЖИ И СЪПЪТСТВАЩИТЕ ГИ РИТУАЛИ В НАДПИСИТЕ НА АСАРХАДОН

Кирил Младенов

Асирийският цар Асархадон (680–669 г. пр.Хр¹) е личност, по думите на Грейсън, изключително богобоязлива (Grayson 2008: 140). В клетвения договор от 672 г. на Асархадон с мидийските владетели за наследяването на асирийския престол, владетелят нарежда да не се укрива никоя дума, изречена от *“пророк, екстатик или допитващ се до боговете”* (SAA 2 6: 108–122). При управлението на Асархадон Асирия е във възход. Завладян е Египет, възстановен е Вавилон, след разрушаването на града от Синахериб. Знаем, че строителните проекти на царя се извършват в различни селища на Асирия и Вавилония, но сведенията за провеждане на ритуали се свързват основно със строителството (възстановяването) на храмовете в различните селища.

Най-големите строителни начинания на Асархадон обхващат храма на Мардук-Есагила, зикуратът Етеменанки и градските стени във Вавилон. Проектът се датира в първата година от управлението на царя. Възстановени са още и храмът на Ашур – Ешарра в Ашур, царският дворец в Ниневия и екал маššarti, казарма, в Калах. Отговорността за земните жилища на боговете е сред най-важните задължения на царете в древна Месопотамия (Сагс 1998: 270). Храмовете, освен чисто религиозни, изпълняват и важни социални функции сред градските общности. Те имат ролята на заемодател и на попечител на отказалите се от грижата за децата си бедни семейства (Оппенхайм 1980: 107).

Възстановяването на храм или строителството на нов е съпроводено със сложни обреди, тъй като се приема за боговдъхновено начинание. Разполагаме с различни сведения за строителните ритуали в надписите на месопотамските владетели. Но в структурата на царските надписи се открива общ аналитичен модел, обобщен от Хуровиц (Hurowitz 1992: 64), а именно – причина за строежа (възста-

новяването) на сградата; подготовка на строежа- набиране на работници, на материали и т.н.; описание на строежа; церемонии и празненства след строежа; благословия/молитва на владетеля; благословия/проклятие към бъдещи владетели. Тук ще се разглеждат основно сведения, отнасящи се до царските надписи на асирийските владетели, тяхната кореспонденция и други извори². Най-информативни по въпроса са сведенията от тържествените царски надписи, които следват модел, обобщен от Грейсън – вършител (царско име и епитети) и описание на строителните дейности. Към този модел понякога се добавят и времева клауза, молитва, благословия или проклятие (Grayson 1980: 153).

1. Ритуалът и строителните дейности в царските надписи и кореспонденция

Съзнанието на месопотамския човек, силно обвързано с представата си за миналото, присъства до голяма степен в сектора на митическото такова, а от друга страна, самото разбиране за ритуала у древния човек е като за нещо задължително (Клочков 1983: 25–30). Когато говори за това разбиране, Емельянов обобщава, че основният термин, който се използва и който ние разбираме за свързан с ритуала като понятие, ME, е свързан не толкова със самите действия, а с порядъка, в който те са вписани. Шумерското ME (акадското *ragšu*), това е низпосланата от Ану, богът на небето, благодат, даваща правилния порядък на нещата и положителен резултат при следването му (Емельянов 2003: 33–38). Желанието на бога да се обнови земното му жилище е всъщност желание да бъде възстановен този ред.

Многобройни са сведенията ни за строителната дейност на асирийските царе. Асархадон набирал работниците от *“всички мои занаятчии и народа на Вавилония”* (ARAB 2, §646) и от *“народите, които моите ръце завладяха”* (ARAB 2, §664). Всеки асириец изпълнявал военна и трудова повинности с изключение на тези, ползващи се от правата *kidinnu*³. В надпис за възстановяването на Ниневия, Асархадон добавя още *“И още призовах сирийските царе и царете от крайбрежието...”* (ARAB 2, §690).

В поредица писма от царския служител Урду-ахешу до Асархадон, свързани с реконструкцията на храмовия комплекс Есагила,

научаваме, че благоприятният месец за полагане на основите на Етеменанки е Шабат, януари-февруари (SAA 13 161); че е нужно нареждането на царя за преназначаването на *“Диди, архитектът, назначен за работата в Есагила”* и за доставката на ароматните продукти, които се полагат в основите (SAA 13 161); че са докарани за година 138 кедрови трупи от Кархемиш (SAA 13 162). За определянето на благоприятния ден за начало на строителството, гадателите се допитвали до хемерологии и менологии, в които се вписвали съответно дните и месеците, подходящи или не за започване на разни инициативи – разделяли се на благоприятни, maggi, неблагоприятни, la maggi и опасни, lemnu (Robson 2004: 65). Стените на храмовете се издигали от изпечени на слънце тухли, заради консерватизма в свещената архитектура, а пък тухли, опечени в пещ, се използвали на други строежи (Oppenheim 1975: 58). Покривът бил от дърво, особено ливански кедр или кипарис. След като комплексът е възстановен, Урду-ахешу пише *“ние очакваме ритуалите”* (SAA 13 168).

Всеки владетел отразява в надписите си различен етап от строителния и ритуален процес. Историите се персонализират и се разчупва стереотипът. Така например от Тиглатпаласар I (1115–1076) насетне става обичайно добавянето на благословии и проклетия към почитащите или не паметта на предците си царе (Hurowitz 1992: 69), Саргон II (722–705) подчертава мъдростта си в планирането на Дур Шарукин и справедливостта си при набавянето на ресурси за храма (ARAB 2, § 116–123), а Синахериб (705–680) много подробно се спира върху описанието на сградите (Hurowitz 1992: 89). До Асархадон в надписите на асирийските царе отсъстват страхът и несигурността от правилното разбиране на божията повеля, които срещаме още при царя на Лагаш от XXII в. Гудеа⁴. Факт, който е полезен при анализа на надписите на Асархадон, е различният стил на вавилонските и асирийските царски надписи. В първите царете се изобразяват като строители на храмове, а във вторите, най-вече като военни предводители.

2. Причини за строителните начинания и свързаните с тях гадания

Причините за обновяването на даден храм са разнообразни. Тяхно обобщение може да се намери у Новотни (Novotny 2010: 110–115). В надписите на Асархадон откриваме посочени следните причини:

А). За благоденствието на царя – *“За моето благополучие, за дълголетие, за спокойно царуване, за добруването на моето потомство, за сигурността на жреческия ми трон, за победата над враговете ми... аз го построих”* (ARAB 2, §702), относно храм в Ашур.

Б). По божествена поръка – *“Мардук...нареди възстановяването на града”* (ARAB 2, §650), относно храм във Вавилон.

В). Поради естествена делапидация – *“...жилището на Ашур, моят господар, домът на Еа, делапидираха и остаряха”* (ARAB 2, §706).

Г). За благополучието на страната – *“...за плодородието на Асирия и добруването на Асирия, аз го построих”* (ARAB 2, §702), относно храм в Ашур.

Д). Храмът е разрушен и повреден от наводнение, земетресение или пожар.

Е). Храмът е станал прекалено малък.

Ж). Дошло е определеното от боговете време – *“седемдесет години да пустее, той написа. Но милостивият Мардук – гневът му трая само миг – обърна Книгата на съдбата и заповяда възстановяването на града в единадесетата година”* (ARAB 2, §643), относно възстановяването на Вавилон.

Преди да започне строителството на храма, владетелите си осигуряват подкрепата на божеството, чийто дом е съответния храм. Особено всно това е засвидетелствано в надписите на Асархадон и Ашурбанипал. От тези на Асархадон знаем, че подкрепата може да се получи по няколко начина (Novotny 2010: 114–115). Божеството може да изпрати добри поличби и знамения – *“Появиха се благоприятни знаци на небето и на земята”* (ARAB 2, §645). Астролозите могат да тълкуват като такива знамения небесни явления – *“...планетата Нибиру се появи, определяйки съдбата на Акад...”* (ARAB 2, §651). Освен това се извършват допитвания до божествата на Луната и Слънцето – Син и Шамаш – *“За направата... добри оракули бяха получени. Син и Шамаш приеха възстановяването на (образите) на боговете...”* (ARAB 2, §659С); владетелят получава необходимите умения направо от бога на мъдростта Нудиммуд/Еа – *“Благодарение на разбирането...което Нудиммуд ми даде”* (ARAB 2, §659С); или божеството комуникира с владетеля в съня

(обикновено чрез инкубация в храма) или чрез посредничеството на жреци-екстатисти – *“За да изчакам решението на Шамаш и Адад аз останах; за да науча повелята им подредих гадатели на входа на bit-tutti. Получих видение за Ашур, Вавилон и Ниневия”* (ARAB 2, §671). Гадателите потвърждават божествената санкция, дадена от Шамаш и Адад – *“За да получа наставление за определена на строителите поставих жертвени животни отляво и отдясно. Знаците от оракула бяха добри”* (ARAB 2, §671). Относно получените умения от владетеля Ван Лейвен обобщава, че в Месопотамия строенето е подражание на божествената мъдрост – *“Умни архитекти, които вие ще призовете, – подобно на Еа, техният създател, вдъхнете им голяма мъдрост, за да успеят с техните сила и умения да довършат, което техните ръце са започнали”* (ARAB 2, §670, Van Leeuwen 2007). Този мотив по-късно се появява и в библейския текст⁵.

Строителството във Вавилония започва да се прилага системно от новоасирийските царе от времето на Тиглат-паласар III (745–727 г.) насетне, спомагайки за увеличаването на престижа на владетеля сред населението⁶. При Асархадон строителството е приоритет, поради погрома над Вавилон, извършен от Синахериб. *“Хората във Вавилон ме посрещнаха и благославят царя всеки ден, казвайки (Той е), който върна пленените и откраднатото на Вавилон”*, казва в едно писмо до царя Убару, управителят на града (SAA 18 014).

3. Етапи на протичане на строително-ритуалните действия

Ритуалните действия в надписите следват определена структура. Според наблюденията на Сатърфийлд, структурата се състои от няколко елемента (Satterfield 2002: 19–21).

А). При реконструкцията на храм се копае до най-старата основа, *temennu*, или до нивото на водата, ако храмът е нов, което е много рядко явление.

Б). Мястото на строеж или реконструкция на храма се очиства ритуално.

В). Основите и стените са строени от камък или тухла със златни, сребърни или други украшения и се поставят на масло или мед или последните се изливат върху основите и стените.

Г). Царят участва в строежа, прави с ръцете си и поставя първата тухла (*libittu mahrotu*).

Д). Богът, за който се строи храмът, тържествено е поканван в него, като е внасяна статуята му.

Ето и основните етапи на ритуалния комплекс, така както се споменават в изворовите сведения.

А). Жреци *bagu* определят границите на най-старата основа, *temenni*. Следването ѝ при следващите процеси по възстановяване на сградата облекчава много съвременните изследователи. При реконструкцията на светилището на Ишар Ебаракугара в храма на Енлил в Нипур, Асархадон пише, *“премахнах падналата зидария, видях основите и го възстанових напълно със старите размери.”* (Satterfield 2002: 15. Относно Етеменанки царят отбелязва *“издигнах отново на предишното му място”* (ARAB 2, §659D). Въпреки че не се споменава в надписите, вероятно при тези процедури специалисти издирват и намират “първата тухла”, с чието преместване започва изпълнението на проекта (Novotny 2010: 117). Тези ритуали подчертават приемствеността в строителните планове. Тя се изразява и в повторното заравяне на строителен надпис.

Б). При строежа на новия храм е важно мястото да бъде ритуално пречистено. За тази цел от месопотамските владетели са изкопавани ровове, в които са палени огньове или се запълвали с чист пясък. Пречистването не се ограничава само с основите на храма, а се разпростира и върху целия град чрез тържества. Сатърфийлд отбелязва, че този ритуал не е засвидетелстван в надписите на асирийски владетели (Satterfield 2002, п.31). CAD дава значение на глаголет *balālu*, “смесвам” и отбелязва, че се използва в “асирийския ритуал преди започване на строителни дейности” (CAD 2: 1998, 40). По класификацията на Новотни тези действия спадат към подготвянето на строителните материали (Novotny 2010: 118–121). Ритуалът е засвидетелстван изворово в различни периоди на асирийската история при Еришум I, Шамшиадад I, Салманасар I и Асархадон⁷. Има се предвид смесването на хоросана и мазилката за стените с различни течности и прибавянето на тези течности към незавършените тухли (Novotny 2010: 119). Асархадон пише *“Аз смесих хоросана с хубаво масло, мед, бира kiruppi, вино и “планинска*

бира” (Oppenheim 1998: 40). Ритуалът е с очистителни функции и има символичен смисъл, целящ достигане до митична дълбочина, споменаваща се в призмен надпис на царя с фразите “*кулите на Ешара достигат до небето*” и “*основите достигат до апсу*”. (ARAB 2, §716)

В). Според Хънт, жертвоприношенията над основите пред великите божества и божеството на тухлата Кула, син на Еа и Дамкина, скъпоценните предмети, които се заравят и благоуханията, които се изливат, са се извършвали за успокояването подземните богове, чиито покой е нарушен (Hunt 2006: 190–192). Вероятно споменаването на различни течности в надписите се дължи на местните традиции и природните дадености. За строежа на Ешара Асархадон казва “*Този храм – мястото на площадката му аз не промених, а върху злато, сребро, скъпоценни камъни, билки (и) кедрово масло аз положих основата му и го построих*” (ARAB 2, §702). В надпис, споменаващ възстановяването на Есагила се добавя-“*вино и вино от огретите планини*” (ARAB 2, §646).

Строежът започва в “*благоприятен ден*” (ARAB 2, §652). В една хемерология месец Сиван (май-юни) е описан като време, когато “*царят трябва да направи тухлата*” (Carr 1998, 273). На таблички, цилиндри и призми, които след това заравяли в основите, владетелите овековечавали делата си. Когато при реставрацията по-късен владетел ги намирал, той ги прочитал, освещавал и отново ги зарявал, заедно със своите. “*Както аз поставих цилиндрите с името на царя, моя баща, моя родител, заедно с моите, направи и ти, както аз (направих)*” (ARAB 2, §696). Асархадон пише: “*Имах таблички от сребро, злато, лапис лазули, мрамор salatdu, бял камък, elalu камък (и) бял варовик. На тях изрязах звездни знаци, представящи името ми. Славата на великия воин, Мардук, делата, които аз извърших, работата на ръцете си, аз сложих там и ги поставих в основите. Аз ги оставих за бъдещето*” (ARAB 2, §656) и по-нататък “*В дните, които ще дойдат, който (е) сред царете, мои синове, чието име царят на боговете Мардук ще извика за властта над земята и хората, нека види надписа с моето име. Нека го полее с масло и го върне. И Мардук ще чуе молитвите му*” (ARAB 2, §657). Накрая проклина владетеля, който няма да почете надписа му. “*Но който унищожи написаното ми*

име, разбие записа на думите ми, отмени свободата на Вавилон, или скъса връзката с царя на боговете – нека Мардук, царят на боговете, владетел на (цялата) земя, го погледне с гняв, нека нареди да бъде унищожен.” (ARAB 2, §657)

Г). Ориентацията на сградата е определена от поставянето на libittu mahritu⁸, първата (основна) тухла, която е поставяна тържествено на осветена земя. Според Опенхаймя тя се разбира като пазеща защитната сила на храма, бога, богинята и гения (ilu, ishtar, Lamassu), които храмът притежава, както са притежавани от човек. Формата, в която се приготвя тухлата, е свещен предмет. Тя е направена от “слонова кост, клен и черница, (които имат) надпис” (ARAB 2, §646). В случай на реконструкция тухлата се взима и се изнася на ритуално очистено място на открито, където за омилюване на божеството, на което е посветен храмът, се извършвали ритуали от жреците kalu. В част от ритуален текст, известен като Kalu – ритуал, съдържащ серия от обреди, които се извършват по време на събарянето на храм, за да се започне новият строеж, четем – “Когато стените на храма паднат... Строителят на този храм трябва да облече нови дрехи и да сложи на ръката си калаена гривна, да вземе оловна брадва, да отстрани първата тухла и да я отдели на недостъпно място. Трябва да излее мляко и вино на нея. И тогава трябва да рецитира пред тухлата...” (Pritchard 1992, Text C, 341), следва заглавието на композицията и текстът ѝ. Строежът не може да бъде започнат, докато не изсъхне първата тухла и не бъдат направени и другите тухли. В един случай, за който имаме данни, промеждутъкът между церемониалното изработване на тухлите и започването на строежа е продължил към два месеца (Carr 1998: 273–274).

Портър наблюдава поставяне на акцент в текстовете от Вавилония върху носенето от царя на кош с материали за строежа (Porter 1993: 93). Носенето на такъв кош от владетеля, засвидетелствано още при Гудеа от Лагаш, от периода Ур III (XXI в.) и периода Ларса (XX–XIX в.), като след това не се среща в изворите чак до Асархадон, а при него го намираме относно строежите на Есагила и Ешарра. “Аз вдигнах коша на главата си и го носех” е характерната формула в надписите, като понякога се добавя и допълнителен текст, например “За да се разкрие славата му на хората, за да се ус-

покои моят бог Мардук” (ARAB 2, §664). Извършването на този вавилонски ритуал в Асирия Портър обяснява с политическите амбиции на Асархадон. Това е явно и от някои негови надписи, които разглеждат паралелно строителните дейности във Вавилон и Ашур, съответно на Есагила и Ешарра.

Д). След като храмът е изграден, статуята на бога е пренасяна в него от временното си убежище. Подробности около изработването и поправянето на статуите, можем да получим от царската кореспонденция. Сградата, в която става изработката, се нарича *bit mummi*, “дом на образа”. В едно писмо агентът на Асархадон във Вавилония Мар-ишар определя приоритетите и нуждите по работите (SAA 10 349). По време на аудиенция в Калах, Мар-ишар се срещнал с царя и последният го попитал относно строителните работи: – *“Каква работа (за боговете) е незавършена?”* и Мар-ишар му отговорил, че *“има 40 мини злато на разположение. Но прелатът, делегатът и писарят на Урук са на посещение при царя, моя господар; без тях нямам авторитета да се разпореждам със златото. Когато се върнат, ще отида в Урук. Ако е пристигнало още злато, ще го отчетя пред тях.”*

Накрая царят тържествено въвежда божествата в обновения им дом. В надпис, посочен от Сатърфийлд, пише *“Големи жертвоприношения бяха поставени пред тях (Ашур и Ишар)”* (Satterfield 2002: 15). От призма от Ашур разбираме и за последвалите тържества. *“Аз, заедно с моите благородници (и) народа на моята земя за три дни (празнувах) в двора на Ешара”* (ARAB 2, §718). Назначава се храмов персонал за обслужването на внесената статуя, като в един от надписите подробно се изброяват специализираните длъжности жреци (ARAB 2, §659D).

4. Заключение

За асирийските владетели е не само признак на набожност, но и абсолютен дълг да отделят внимание на строителството и обновяването на храмовете. Представата, че владетелят е длъжен да осигури дом на своя бог, срещаме и в Стария завет (2 Царства 7:2, Carc 1998: 270).

Царските надписи на Асархадон не предават еднаква информация, допълват се, явно са предназначени за различна аудитория и са изпълнявани с различна цел, тъй като някои са подробни и пое-

тични, а други – съвсем кратки. Оттук и фактът, че невинаги неспоменато в надпис събитие, не е съществувало.

Повечето разлики се обясняват с различната традиция при съставянето на царските надписи в Асирия и Вавилония. Така Асархадон се представя в два образа пред своите поданици. Един за Вавилония и един за Асирия. От една страна, във Вавилония строителната му политика се свежда до реконструкция на храмове и представя царя като религиозен лидер, зачиташ местния народ и неговите традиции. Тя директно го свързва с древните месопотамски владетели чрез включването към обредната практика на местни ритуали. От друга страна, в Асирия царят не се ограничава с потвърждаване на връзките си с родните култове и с *“Аиур, царят на боговете”*. Не трябва да се забравя и нестабилната обстановка в страната, създадена около възцаряването му⁹. Имаме сведения за строителството на дворци и две казарми в Асирия, които подчертават политическия и военен приоритет на империята. Строителните надписи се редактирали съобразно асирийските традиции.

Според Портър, когато се реализирали чужди ритуали в Асирия, като носенето на кош от царя при строежа на Ешарра, те се извършвали за пред вавилонските пратеници в страната. Опасността от недоволство, което тези ритуали биха създали сред местното население, се намалявала чрез реализиране на поредица местни обреди (Porter 1993: 93).

Строителството и строителните ритуали имат голямо значение за амбициите на Асархадон да постигне стабилност на властта си и единство на империята си. Зачитането на традициите във Вавилония и осъзнаването на политическата и военна важност на Асирия, му позволяват да създаде нужното спокойствие в империята, необходимо му, за да реализира успешно външната и вътрешната си политика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Всички дати се отнасят за периода пр.Хр., с изключение на датите, свързани с посочената литература.

² Асирийските царски надписи биват няколко вида.

А). Възпоменателни – те са съставени с цел отбелязване основно на строителна дейност, военни действия или и двете заедно. Делят се на:

– аналитични текстове – съдържат разказ за военни кампании, подредени по хронологичен ред и обикновено са съставени в първо лице. Стилът е въведен от асирийците. Текстовете, разказващи за една кампания, били издълбани на скали или на стели и са характерни само за новоасирийския период. Останалите били записани върху глина (таблички, цилиндри и призми) и камък (плочки и стели).

– тържествени текстове – в тях отсъстват аналитичните разкази или ако присъстват не са подредени хронологично, а спрямо географски признак. Те са записани върху глина (таблички, цилиндри, конуси и тухли), камък (плочки, блокове и стели) и скали.

Б). Посветителни – това са текстове на предмети, посветени от царя на божество.

В). Писма до бога – те излагат много подробна информация. Най-известният пример за писмо до бога е това на Саргон II до бог Ашур, записано върху глинена табличка. То е четено в Ашур по време на церемония, отбелязваща тържествено успешния завършек на осмата кампания на царя.

По-подробно вж. у Grayson 1980.

³ За значението на термина *kidinnu* вж. CAD, vol.8, 2008: 342. Имаме сведения, че някои успявали да се отклонят от повинностите, вж. Parpola 1995: 55.

⁴ Гудеа описва подробно в два цилиндри надписа възстановяването на храма на Нингирсу – Енину (Hurowitz 1992: 64). Богът избира Гудеа за възстановител на храма и съобщава решението си на царя в сън. Последният получава тълкуване от богинята Нанше и подготвя подарък на Нингирсу. Следва втори сън, в който богът благославя храма, ново тълкуване и започване на подготовката на строежа. Едва в третия сън, богът открива пред царя плана на храма и строежът започва. След построяването му, Нингирсу е въведен тържествено в обновения си дом и се назначава храмов персонал. Накрая царят организира седемдневни тържества.

⁵ Вж. библейския текст, Притчи Соломонови 3:19-20 казва *“С мъдрост Господ основа земята, с разум утвърди небето, чрез неговото знание се разтвориха бездните и от облаците капе роса”*, а Притчи Соломонови 24:3-4 – *“С мъдрост се гради къща, а с разум се утвърждава, и чрез знание стаите се напълват с всякакви скъпоценни и приятни богатства”*. Топосът строене-пълнене се открива и в надписите на Асархадон – *“Тази къща аз построих, аз я завърших. Напълних я с разкош”* (ARAB 2, §700B).

⁶ В борбата за власт във Вавилония по това време са замесени от една страна Асирия, а от друга халдеите и подкрепящия ги Елам. Строителната политика на асирийските владетели има и политическа цел за спечелването

на доверието на населението, след като сред част от градските среди политиката на халдеите е изключително непопулярна.

⁷ В свой надпис Еришум I пише *“Всяка стена аз напръсках с масло и мед и аз (зи) излях на един тирки дълбочина ”* (ARAB 1, §33), Шамшиадад I – *“Стените на (този) храм (издигнах) върху сребро, злато, лапис лазули (и) камък sindi, с кедрово олио, най-доброто олио, мед и масло, аз напръсках стените ”* (ARAB 1, §43A), Салманасар I – *“В олио, най-доброто олио, смола (кръв на кедър), мед и масло, аз поставих основите ”*(ARAB 1, §120).

⁸ За значението на термина вж. CAD, vol. 9, 2008, 177.

⁹ Синахериб е убит през 681 г. от синовете си. Асархадон, който от 689 г. е наместник във Вавилония, изчаква само да си осигури ритуалното одобрение на боговете и предприема поход срещу отцеубийците. Накрая те бягат в Урарту (според библейските сведения) и Асархадон е коронован за цар. Щом се уверява в стабилното си положение, царят предприема репресии срещу участвалите в метежа. Но неспокойната обстановка, съпътствала смяната на престола, дава възможност на племенния вожд на халдейското племе Битякин Набу-зер-кити-лишир да встане във Вавилония. По-късно той бяга в Елам. Но новият цар там е променил външната политика на страната и беглецът бързо е убит. Братът на загиналия племенен вожд, На`ид Мардук, се врича във вярност на Асархадон и той го назначава за васален княз на цялата Крайморска страна. Има и кратък конфликт с халдейското племе Бит-дакури по повод поземлени спорове за районите на Вавилон и Борсипа. В резултат на конфликта вождът на племето, Шамаш-ибни, бил заменен с нов и по-приемлив за Асирия (Carg 1998: 106–107).

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Емельянов, 2003: В. Емельянов. Ритуал в Древней Месопотамии. “Петербургское Востоковедение”, 2003.

Клочков, 1983: И. Клочков. Духовная культура Вавилонии: человек, судьба, время. Москва, 1983.

Оппенхейм, 1980: А. Оппенхейм. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. Москва, 1980.

Carg, 1998: X. Carg. Величието на Вавилон. София, 1998.

ARAB 1: D. Luckenbill. Ancient Records of Assyria and Babylonia, vol.1, Historical Records of Assyria. From the Earliest Times to Sargon. Chicago, 1968.

ARAB 2: D. Luckenbill. Ancient Records of Assyria and Babylonia, vol.2, Historical Records of Assyria. From Sargon to the End. Chicago, 1968.

CAD 2, 1998: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, vol.2. Chicago, 1998.

Frayne, 1990: D. Frayne (ed.). *The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Early periods, vol.4, Old Babylonian Period (2003–1595 BC)*. Toronto, 1990.

Grayson, 1980: A. Grayson. *Histories and Historians of the Ancient Near East: Assyria and Babylonia*. – In: *Orientalia Nova Series, vol.2*. Pontificio Istituto Biblico di Roma, 1980, 140–194.

Grayson, 2008: A. Grayson. *Sennacherib and Esarhaddon (704–669 B.C.)*– In: *The Cambridge Ancient History, vol.3.2*. Cambridge, 2008, 103–142.

Hunt, 2006: G. Hunt. *Foundation Rituals and the Culture of Building in Ancient Greece*. Chapel Hill, 2006.

Hurowitz, 1992: V. Hurowitz. *I Have Built You an Exalted House*. Sheffield, 1992.

Novotny, 2010: J. Novotny. *Temple Building in Assyria. Evidence from Royal Inscriptions*.– In: *From the Foundations to the Crenellations. Essays of Temple Building in the Ancient Near East and Hebrew Bible*. Ugarit-Verlag, 2010, 109–140.

Oppenheim, 1944: A. Oppenheim. *The Mesopotamian Temple*. – In: *The Biblical Archaeologist, vol.7, no.3, 1944, 54–63*.

Parpola, 1995: S. Parpola. *The construction of Dur-Jbarrukin in the Assyrian Royal Correspondence*. – In: *Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d' Assyrie*. Paris, 1995, 47–77.

Porter, 1993: B. Porter. *Images, Power, and Politics: Figurative Aspects of Esarhaddon's Babylonian Policy*. Philadelphia, 1993.

Pritchard, 1992: J. Pritchard (ed.). *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton, 1992.

Robson, 2004: E. Robson. *Scholarly Conceptions and Quantifications of Time in Assyria and Babylonia. C.750–250 BCE*.-In: *Time and Temporality in the Ancient World*. University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 2004, 45–91.

SAA 2: *State Archives of Assyria, vol.2, Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths*. S. Parpola, K. Watanabe. Helsinki, 1988.

Satterfield, 2002: B. Satterfield. *Ancient Mesopotamian Temple Building in Historical Texts and Building Inscriptions*. Idaho, 2002. <http://emp.byui.edu/SATTERFIELDDB/PDF/MesopotamiaTempleBuilding.pdf>

Van Leeuwen, 2007: R. C. Van Leeuwen. *Cosmos, Temple, House: Building and Wisdom in Mesopotamia and Israel*. – In: *Wisdom Literature in Mesopotamia and Israel*. Ed. by R. J. Clifford. Atlanta, 2007, 67–93.

Walls, 2005: N. Walls. *Cult Image and Divine Representation in the Ancient Near East*. Boston, 2005.